

Theoretical Framework of the Existential Structure of Human-being Based on Content Analysis of the Holy Qur'an

Zahra Kiaei¹ , Fariborz Bagheri^{1*} , Khadijeh Abolmaali-Alhoseini²

1- Department of Psychology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran.

2- Department of Psychology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Islamic Azad University, Roudehen Branch, Tehran, Iran.

*Correspondence should be addressed to Mr. Fariborz Bagheri; Email: f.bagheri@srbiau.ac.ir

Article Info

Received: Oct 22, 2019

Received in revised form:

Nov 23, 2019

Accepted: Jan 5, 2020

Available Online: Mar 21, 2021

Keywords:

Anatomy

Anthropology

Human Development

Heart

Mental Health

Thorax

Abstract

Background and Objective: Anthropology is one of the two hidden assumptions underlying the perception of all theorists of reality. The developments in divine anthropology (Christian and Jewish) and philosophical anthropology (from Protagoras to Nietzsche) in the West gradually led to experimental anthropology with a materialistic and Darwinist basis. Its product was an incomplete cognition of human and then led to irreparable damages to human health, development and transcendence. In the works of Muslim scientists, although a transcendent image of man is presented, this image lacks objectivity and integrity and has functional weakness. The purpose of the present study is to find a theoretical framework for "structure of human being" and his/her excellence and to extract the components of this structure and their relations in order to objectify it and make it practically useful by modeling the analogy of the human anatomy or the materialistic dimension of human.

Methods: The research was done by qualitative content analysis of the Qur'an based on interpretations and other Islamic studies. The relevant verses were collected by library method and then the collected data were analyzed by inductive method. The authors reported no conflict of interests.

Results: Accordingly, the four main layers of Sadr (Thorax), Shaqaf (Endocard), heart (Myocard), and Foad (Card) were extracted in the human existential structure, which are based on Fetrat, each includes certain levels of state, power, extremes, and ends that forming a total of 62 related components.

Conclusion: The heart and its layers and its components and the type of relationship between them were introduced as an integrated framework for the existential structure of human being based on the extracted categories from the Qur'an, which can guide humanization and community building and diagnosis and treatment of non-physical diseases.

 <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i1.27572>

Please cite this article as: Kiaei Z, Bagheri F, Abolmaali-Alhoseini Kh. Theoretical Framework of the Existential Structure of Human-being Based on Content Analysis of the Holy Qur'an. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(1):124-136. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i1.27572>

Summary

Background and Objective

Scientists and theorists have different views on the notion of "human nature" and whether or not to present it in the form of scientific theories;

these views are hidden assumptions that affect theorists' perception of reality (1). Today, most theorists around the world especially in the humanities, have a Darwinian and materialistic view of human nature, and have no consensus over the human image they present for human except human conformity with animals (9). Based

on this incomplete and diffused view of human nature, inherited from philosophers and empirical anthropologists, socialization and humanization developed, and now its product, besides scientific and technological advancements, is the prevalence of a variety of mental and physical disorders and diseases worldwide (3) to the extent that Watson predicts that anxiety, depression, and betrayal will be the 2050 world crises (4).

For divine anthropologists (in christianity and Jewry), the image of man is a transcendent one, with both material and immaterial dimensions (5), but because these regions are distorted and include the trinity christianity, they cannot provide a reliable basis for understanding human (6). This problem does not exist among Muslim scholars if they rely on the undistorted book of the Quran and the product of their studies can be considered valid. However, unlike empirical anthropologists, the product of their research and views has not has a practical and objective dimension to become the practical guide to developing a superior human and society.

The purpose of this study is to provide an integrated and applied picture of the existential structure of man, based on the Qur'an and its interpretations and the results of other Islamic scholars' research so that it can be referred to by scholars and activists in the field as there are such clear pictures of the human material body.

Methods

This study was conducted by qualitative content analysis of the Holy Qur'an. All the verses and words in the Qur'an describing the existence of human, his/her states, powers, soul, heart, and end were first extracted by the library method and, then, by deductive reasoning based on the Qur'anic definitions and interpretations and research on each word, the relationship between them was specified and presented in a table, accordingly.

Results

The results showed that, after going through the stages of creation (Multiply, First creation, Soil) and formation of the "Fetus", and after going through the "blown away" stage, based on the "Fitrat", man will have four existential areas including the "Sadr (Thorax), Shaqaf (Endocard), Heart (Myocard) and Foad (Card)" with Sadr forming the outermost and Foad the innermost layer layer. Each of these layers encompasses different states and abilities, extremes, and ends. It is through moving from the bottom to the top of the table in a vertical axis that lead human to

excellence in the final stages of each layer; it is via moving along the horizontal axis from Sadr to Foad that forms his existential development, and he finally moves from being a Muslim to being a Munis (Accustom) and then to being a believer and philanthropist. And his existential vector in this table shapes his/her growth. In the final stage, is being a philanthropist and moqez (Awake), which constitutes the final outcome as a developed and transcendent human being.

Conclusion

Although there was no consistency between the present study and previous studies with regard to the overall structure of the Qur'anic human, there was consistency with the previous studies in the components of this structure including the concentration of emotions, wisdom, feelings, adn volition in the heart and emphasis on two material and immaterial dimensions in the structure of personality, which was presented by Safara and Salmabadi (7), which was in line with the extracted components and functions of the heart layers in the present study. The results were also matched with the extracted components of Sadr, Shaqaf, Heart and Foad, presented by Jafari and Hadian Shirazi (8), which were in line with the components of these 4 layers in the structure of human existence in the Quran in many cases.

The findings of this study are an effective step in gaining an integrated view of the various parts of the immaterial structure of human existence by showing the four layers of the heart and its components and then expressing the path to human development and transcendence and growth. This is in contrast with the focus on the human animal existence in theories of empirical anthropology. In terms of application, the final table obtained in the present study, may be analogous to images of various organs of the "material structure of the human body" in medical science. Since by using the "table of human existential structure", one can attempt to identify the states and abilities and extremes and ends of one's own and others' existence and the its disorders and damages, it can be also helpful in gaining self-knowledge, self-awareness and self-control, as well as in understanding the deep psychological needs and injuries of human beings and thus in the better treatment of mental illnesses and guide the education and development of transcendent human.

Acknowledgements

Researchers would like to thank Qur'an professors for their cooperation and the respected director of

Andishkade Yaghin (Doctrinal Analysis Center) for his research and scientific advice and also the students in this center.

Funding

This research did not receive any specific grants from any funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

Authors' contribution

Research and writing: First author; providing advice on the research and making the required scientific corrections: Second author; statistical advice: Third author.

References

1. Bagheri F. Naghsh-e Mafhoom-e Ghayat-Mandi dar Ta'een-e Melak-e Na-Behanjari dar Ravan-Shenasi ba Roykard-e Madeh-Geraei. *Zehn*. 2012;13(50):51-86. (Full Text in Persian)
2. Bagheri F, Kiaei Z, Azarbaijani M. A Content Analysis of the Imam Ali's Sayings in terms of the Change Objectives in the Human's Behavior and Psyche. *Studies in Islam and Psychology*. 2014;7(13):95-118. (Full Text in Persian)
3. Glasser W. *Choice Theory: A New Psychology of Personal Freedom*. New York: HarperCollins Publishers Inc; 2005.
4. Watson R. *Future Files A Brief History of the Next 50 Years*. London: Nicholas, Brealey; 2010.
5. Mirzaei R, Khosrowpanah A. The quiddity of anthropology. *Religious Anthropology*. 2011;7(24):35-63. (Full Text in Persian)
6. Anwari J. Esbat-e Tahrif-Napaziri-e Quran ba Barresi va Naghd-e Avaliye-ye Nosakh-e Telavat. *Quran Cultural & Social Studies*. 2015;7(25):39-62. (Full Text in Persian)
7. Safara M. Examining Normal Personality from the Perspective of Psychology and the Qur'an. *Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat*. 2019;5(2):115-26. (Full Text in Persian)
8. Jafari M, Hadian Shirazi A. Investigation of the Derivatives of the Heart, Sadr, Foad and Shaghaf Words in the Qur'an and Its Belief and Practical Effects. Shiraz: Quran University of Science and Education; 2016. (Full Text in Persian)

الإطار النظري للهيكل الوجودي للإنسان بناءً لتحليل مضامين القرآن الكريم

زهراء كيايي^١ ID، فريبرز باقري^٢ ID، خديجة أبو المعالي الحسيني^٣ ID

١- قسم علم النفس، كلية العلوم الإنسانية والاجتماعية، جامعة آزاد الإسلامية، فرع العلوم والتحقيقات، طهران، إيران.

٢- قسم علم النفس، كلية العلوم الإنسانية والاجتماعية، جامعة آزاد الإسلامية، فرع رودهن، طهران، إيران.

* المراسلات الموجهة إلى السيد فريبرز باقري؛ البريد الإلكتروني: f.bagheri@srbiau.ac.ir

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: إن علم معرفة الإنسان يعتبر أحد افتراضين خفيين أساسيين يُشكّلان الأرضية التصورية عن الواقعية لجميع المنظرين الغربيين والشرقيين في الأديان المختلفة، ويتبع ذلك عرض النظريات العلمية وخاصة في مجال العلوم الإنسانية. وقد انتهى علم معرفة الإنسان الإلهي (المسيحي واليهودي) والفلسفي (من بروتاغوراس إلى نيتشة) في الغرب تدريجياً إلى علم الإنسان التجريبي القائم على المادة والداروينية، والذي كان حاصله معرفة ناقصة بالإنسان ودورها في الشؤون المختلفة وآفاتنا التي لا يمكن تداركها في النمو والتعالى والصحة النفسية والاجتماعية والبدنية له. ورغم أن العلماء المسلمين قدموا صورة متعالية عن الإنسان في آثارهم، ولكنها كانت تفتقد للواقعية والانسجام وتستبطن ضعفاً عملياً. والهدف من هذه الدراسة الوصول إلى إطار نظري للخلقة أو "البناء الوجودي" للإنسان وتعالیه وتسامیه، واستخراج أجزاء هذا البناء والعلاقات القائمة بينها بغرض التحقيق العيني والتطبيق العملي كما تم القيام بذلك في مجال التمثيل التشريحي للبعد المادي (البدن) للإنسان.

منهجية البحث: تم القيام بهذه الدراسة بمنهج تحليل المضمون الكيفي للقرآن، وبالاستعانة بالتفسير والدراسات الإسلامية الأخرى. وذلك من خلال القيام بجمع الآيات المرتبطة بالموضوع بطريقة مكتبية، ومن ثم تم القيام بتحليل المعطيات التي تم جمعها بالمنهج الاستقرائي. ولم يلحظ مؤلفو المقالة أي تعارض للمنافع.

الكشوفات: لقد تم استخراج أربع طبقات أساسية في البناء الوجودي للإنسان وهي الصدر والشعاف والقلب والفؤاد، وكانت قائمة على أساس الفطرة. وكل واحدة منها تشتمل على طبقات من الحالات والقوة والنهايات والغايات، ويتشكل منها في مجموعها ٦٢ جزءاً مرتبطاً بعضها ببعض.

الاستنتاج: لقد تم تعريف القلب وطبقاته وأجزائه ونوع العلاقة القائمة بينها ضمن إطار متكامل للبناء الوجودي للإنسان، اعتماداً على المقولات المستنبطة من القرآن الكريم. وهو مما يساعد في بناء الإنسان والمجتمع وتشخيص وعلاج الأمراض غير الجسمية.

معلومات المادة

الوصول: ٢٢ صفر ١٤٤١

وصول النص النهائي: ٢٥ ربيع الأول ١٤٤١

القبول: ٩ جمادى الأولى ١٤٤١

النشر الإلكتروني: ٧ شعبان ١٤٤٢

الكلمات الرئيسية:

الصحة النفسية

الصدر

علم الإنسان

القلب

علم التشريح

نمو الإنسان

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Kiaei Z, Bagheri F, Abolmaali-Alhoseini Kh. Theoretical Framework of the Existential Structure of Human-being Based on Content Analysis of the Holy Qur'an. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(1):124-136. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i1.27572>

چارچوب نظری ساختار وجودی انسان بر مبنای تحلیل محتوای قرآن کریم

زهرا کیایی^۱ ID، فریبرز باقری^{۱*} ID، خدیجه ابوالعالی الحسینی^۲ ID

۱- گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

۲- گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، تهران، ایران.

*مکاتبات خطاب به آقای فریبرز باقری؛ رایانامه: f.bagheri@sbiau.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۳۰ مهر ۱۳۹۸

دریافت متن نهایی: ۲ آذر ۱۳۹۸

پذیرش: ۱۵ دی ۱۳۹۸

نشر الکترونیکی: ۱ فروردین ۱۴۰۰

واژگان کلیدی:

انسان‌شناسی

رشد انسان

سلامت روان

صدر

قلب

کالبدشناسی

چکیده

سابقه و هدف: انسان‌شناسی یکی از دو مفروضه پنهان اساسی است که پایه تصور همه نظریه‌پردازان غربی و شرقی در ادیان مختلف از واقعیت و به دنبال آن ارائه نظریات علمی به‌ویژه در حوزه علوم انسانی است. تحولات انسان‌شناسی الهی (مسیحی و یهودی) و فلسفی (از پروتاگوراس تا نیچه) در غرب به تدریج به انسان‌شناسی تجربی با اساس ماتریالیستی و داروینستی منتهی شده که محصول آن شناختی ناقص از انسان و کاربرد آن در شئون مختلف و آسیب‌های جبران‌ناپذیری در رشد و تعالی و سلامت روانی، اجتماعی و جسمانی او بوده است. در آثار دانشمندان مسلمان گرچه تصویری متعالی از انسان ارائه شده، اما فاقد عینیت و یکپارچگی و دارای ضعف کاربردی است. هدف پژوهش حاضر دستیابی به چارچوب نظری آفرینش یا «ساختار وجودی» انسان و تعالی و بالندگی او و استخراج اجزای این ساختار و روابط بین آنها در جهت عینی و کاربردی‌سازی با الگوبرداری از تمثیل آناتومی بُعد مادی (بدن) انسان بود.

روش کار: این پژوهش با روش تحلیل محتوای کیفی قرآن و با استعانت از تفاسیر و پژوهش‌های اسلامی دیگر انجام گرفته است. به این صورت که آیات مربوط به روش کتابخانه‌ای جمع‌آوری و سپس داده‌های به‌دست‌آمده به روش استقرایی تحلیل شد. مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: چهار لایه اصلی صدر، شغاف، قلب و فؤاد در ساختار وجودی انسان استخراج شد که بر پایه فطرت واقع شده است و هر یک مشمول طبقاتی از حالت، قوت، نهایت و غایت است که در مجموع ۶۲ جزء مرتبط را شکل دادند.

نتیجه‌گیری: قلب و لایه‌ها و اجزای آن و نوع ارتباط بین آنها چارچوب یکپارچه ساختار وجودی انسان با تکیه بر مقوله‌های استخراجی از قرآن کریم معرفی شدند که می‌تواند راهنمای انسان‌سازی و جامعه‌سازی و تشخیص و درمان بیماری‌های غیرجسمی باشد.

استناد مقاله به این صورت است:

Kiaei Z, Bagheri F, Abolmaali-Alhoseini Kh. Theoretical Framework of the Existential Structure of Human-being Based on Content Analysis of the Holy Qur'an. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(1):124-136. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i1.27572>

مقدمه

لوین^۱ علوم فیزیک و بیشوف^۲ علوم زیستی به‌ویژه نظریه تکاملی داروین^۳ را الگویی (۱) برای «علم شناخت رفتار و فرایندهای روانی موجودات به‌ویژه انسان» (۲) یعنی علم روان‌شناسی معرفی کرده‌اند و به‌تدریج با حاکم شدن تجربه‌گرایی، تحقیقات برای شناخت ماهیت انسان از نظریه‌پردازی‌های فلسفی فاصله گرفت و با تمرکز بر بررسی رفتار حیوانات و انطباق آن با ویژگی‌های انسانی انجام شد (پژوهش‌های واتسون^۴، اسکینر^۵، پاولوف^۶ و...). به این ترتیب انسان‌شناسی الهی و فلسفی که تا آن زمان با بهره‌گیری از کتب ادیبانی چون یهودیت و مسیحیت و یا دیدگاه‌های فیلسوفانی چون پروتاگوراس، ارسطو، سقراط، نیچه^۷ و دیگران حضور داشتند (۳) به حاشیه رانده شد و انسان‌شناسی تجربی که انسان را در سه بُعد فیزیکی، روان‌شناختی و اجتماعی تعریف می‌کرد محور شناخت انسان واقع شد که به تعریف و تبیین «چیستی» انسان می‌پردازد (۴)؛ یعنی بُعد مادی انسان که فارغ از بُعد روحانی درنهایت به مناسبات سلولی، مولکولی و ژنتیکی می‌انجامد (۵).

محصول نگاه مادی و حیوانی به انسان در علوم مختلف و به‌دنبال آن جامعه‌سازی و انسان‌سازی؛ آسیب‌هایی در سطح فردی و اجتماعی است که ریچارد واتسون پژوهشگر «مؤسسه آینده‌پژوهی رند»^۸ آمریکا تا سال ۲۰۵۰ میلادی پیش‌بینی کرده است! در صدر آنها فردیت و تنهایی، افسردگی، اضطراب، پیری جوامع، خیانت، بدهی (مردم به دولت و دولت‌ها به سازمان‌های جهانی) و تغییرات آب و هوایی (آسیب‌های زیست‌محیطی) قرار دارد (۶) و این آسیب‌ها با وجود پیشرفت و تکنولوژی و رفاه ظاهری انسان است (۷).

پژوهش‌ها از جمله راه‌های اساسی حل مشکلات و حتی درمان حادترین بیماری‌های روان را اصلاح تفکر انسان‌ها راجع به خود و خداوند و هستی برمی‌شمرد (۸) یعنی انسان‌شناسی و هستی‌شناسی؛ اما در حوزه انسان‌شناسی که یکی از دو پایه اصلی تصور نظریه‌پردازان از واقعیت است (۱)، در بخش‌های مختلف با مشکلات مهمی مواجه است. انسان‌شناسی در بُعد

فیزیکی امروزه صاحب شناختی جامع از ساختار و اندام‌های بدن مادی انسان است که در اختیار پزشکان در تشخیص و درمان بیماری‌ها قرار دارد^۹، درحالی‌که سلامت روح انسان مهم‌تر از سلامت جسم او است و اساساً انسانیت انسان به جنبه روحی او است (۱۰). در بُعد روان‌شناختی و اجتماعی در میان دانشمندان علوم انسانی دو مشکل عمده وجود دارد؛ نخست آنکه تصویر نظریه‌پردازان از انسان (انسان‌شناسی) اساس ماتریالیستی^{۱۰} و داروینیستی^{۱۱} (حیوانی) دارد و دوم آنکه فاقد جامع‌نگری متناسب با وجود انسان است اما در عینیت و کاربردی‌بودن پیشتاز است (۱).

تصویر فروید^{۱۲} از وجود آدمی کوهی یخی است با سه بخش «نهاد»، «من» و «فرامن» (۱۱). مازلو^{۱۳} نقشه‌ای سلسله‌مراتبی از نیازهای آدمی ارائه می‌دهد و او را در قالب آنها تعریف می‌کند (۱۲). پلاتچیک^{۱۴} انسان‌ها را بیشتر در قالب هیجان‌ناشان می‌بیند و تصویر او از انسان، تصویر هیجان‌ناش^{۱۵} است (۱۳). ویلیام گلسر^{۱۶} در تصویر به‌ظاهر جامعی از وجود آدمی او را شامل نیازهای اساسی^{۱۷}، دنیای کیفی^{۱۸}، دنیای ادراکی^{۱۹} و نظام رفتاری^{۲۰} مشابه ماشین تعریف می‌کند (۱۴) و شوارتز^{۲۱} انسان‌ها را بیشتر در قالب ارزش‌ها می‌بیند و تصویر او از انسان تصویر ارزش‌ها است^{۲۲} (۱۵).

انسان‌شناسی الهی که بر دو حوزه وجود مادی با تمرکز بر بُعد روحانی انسان تأکید دارد و در این زمینه بر انسان‌شناسی تجربی پیشی گرفته است (۳)؛ در مسیحیت و یهودیت مبتلا به تحریف و آفاتی چون تثلیث^{۲۳} است (۱۶)؛ اما در اسلام (توحیدی) مبتنی بر قرآن از تحریف مبری است (۱۷) و وجودی والا برای انسان قائل است (۱۸)؛ اما با وجود مصون‌ماندن از تشنه انسان‌شناسی‌های دیگر؛ فاقد تصویری یکپارچه و جامع و البته کاربردی از ساختار وجود انسان در

⁹⁾ Anatomy
کالبدشناسی که به بررسی ساختار قسمت‌های مختلف بدن موجود زنده و ارتباط ساختمانی و شیوه کار آنها می‌پردازد (۹).

¹⁰⁾ Materialist
¹¹⁾ Darwinist
¹²⁾ Sigmund Freud
¹³⁾ Abraham Maslow
¹⁴⁾ Robert Plutchik
¹⁵⁾ Theory of basic emotions
¹⁶⁾ William Glasser
¹⁷⁾ Basic needs
¹⁸⁾ Quality world
¹⁹⁾ Perceive world
²⁰⁾ Behavioral system
²¹⁾ Shalom Schwartz
²²⁾ Theory of basic individual values
²³⁾ Trinity

¹⁾ Lewin
²⁾ Bischof
³⁾ Darwin Theory of Evolution
⁴⁾ Watson
⁵⁾ Skinner
⁶⁾ Pavlov
⁷⁾ Protagoras, Aristotle, Socrates and Nietzsche
⁸⁾ Rand futures studies

واحد‌های معنایی پرداخته شد که به توصیف ساختار وجودی انسان می‌پردازد و سپس به روش استقرایی چارچوب نظری ساختار وجودی انسان در قرآن ارائه شد. روش استقرایی در تحلیل محتوای کیفی در برابر روش قیاسی در تحلیل محتوای کمی قرار می‌گیرد که پژوهشگر از طریق غرق‌شدن در داده‌ها می‌تواند به شیوه استقرایی مقولات جدیدی را کشف کند (۲۵).

به‌منظور دستیابی به الگوی کاربردی از ساختار وجودی انسان در قرآن، بر اساس توصیفی که خود قرآن از هر واژه و نسبت آن با واژگان دیگر ارائه کرده است و نیز تحقیقات و تفاسیر؛ و در نهایت تدقیق در نتایج به‌دست‌آمده با مکتبه و مشورت با سه نفر از علمای بزرگ قرآنی یعنی آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی، آیت‌الله سید محمد مهدی میرباقری و آیت‌الله سید موسی شبیری زنجانی، واژگان به‌دست‌آمده طبقه‌بندی و در جدولی بر اساس چارچوب پرورش مادی (ربوبیت مادی) و پرورش معنوی (ربوبیت معنوی) تعبیه شد. حوزه مادی و حیوانی انسان در اشتراک با موجودات و حیوانات دیگر است اما بخش معنوی که به‌واقع همان انسانیت انسان قلمداد می‌شود در پنج طبقه ساحت، حالت، قوت، نهایت و غایت در سه حوزه روندگرا، کارکردگرا و محصول‌گرا قرار می‌گیرد.

برای رسیدن به ساختار وجودی انسان در قرآن نخست باید به این سؤال‌ها پاسخ داده می‌شد که وجود انسان در قرآن با چه واژه یا واژگانی توصیف شده است؟ این وجود شامل چه اجزایی است؟ بدایت و نهایت و غایت آن چیست؟ توسعه و تعالی و رشد بر اساس چه روندی است و کارکرد و محصول آن کدام است؟ به همین منظور نخست به روش تحلیل محتوا کلیه آیات و واژگان مرتبط با توصیف ساختار (آفرینش) وجود انسان از قرآن استخراج شد؛ و در مرحله بعد معانی و تفاسیر مربوط به آن واژه‌ها از کتاب‌های لغت قرآنی (قاموس قرآن (۲۶) و فروق فی لغة عسگری (۲۷) و ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن (۲۸)) و تفاسیر المیزان (۲۹) و نمونه (۳۰) و بعضاً تسنیم (۳۱) و نور (۳۲) استخراج گردید و به‌منظور تکمیل آن به حاصل تحقیقات پژوهشگران دینی و قرآنی درباره هر واژه مراجعه شد که در نهایت واژگان موجود در جدول شماره ۱ به دست آمد.

یافته‌ها

بر اساس واژگان استخراجی از آیات قرآن و معنایی که در خود آیات مبتنی بر ترجمه و تفاسیر مدنظر بوده است مقولات و روابط میان آنها شکل گرفت. جدول شماره ۱ در برابر هر یک از

جهت بهبود سبک زندگی و تربیت انسان و جامعه تراز است. از همین روی پژوهش حاضر بر اساس متن قرآن کریم و تفاسیر و حاصل تحقیق پژوهشگران، تلاش می‌کند چارچوب نظری تا حد امکان جامع و کاربردی و یکپارچه به متخصصان و مجریان شناخت و تربیت انسان ارائه دهد.

پیشینه پژوهشی

استنمارک^۱ با بررسی نظریه‌هایی درباره ماهیت انسان به دنبال مناسب‌ترین و جامع‌ترین دیدگاه از میان دیدگاه مسیحیت، داروین و بلانک اسلیت^۲ (یعنی ذهن هیچ صفات درونی ندارد یا به عبارتی تجربه‌نگری) می‌گردد (۱۹). کمبس و کریپنر^۳ نظریه تکاملی را برای پاسخ‌دادن به توانمندی‌های انسانی چون هوشیاری و رشد روحی زیر سؤال می‌برند و مدلی سه‌بعدی که شامل حالات ذهن، حالات هوشیاری و ساختارهای هوشیاری است پیشنهاد می‌کنند (۲۰).

دانشمندان اسلامی درباره انسان، منشأ و سرنوشت او و نیز واژگان قرآنی مرتبط با توصیف وجود وی تحقیقات زیادی انجام داده‌اند که هر یک به‌نحوی پراکنده و با تمرکز بر یکی از واژگان مربوط به ساختار وجودی انسان است (۲۱) و بیشتر جنبه کلامی و تفسیری دارد. برای مثال اژه‌ای به بیان صفات منفی و مثبت انسان همچون زیاده‌خواهی و طغیانگری یا عقل و انتخاب می‌پردازد (۲۲) و شورگشتی و آریان بیان می‌کنند که نخستین انسان آدم بوده است که به‌شکل مستقل از خاک و گل ایجاد شده است و به این ترتیب به نفی داروینیسم می‌پردازند (۲۳). آکوچیان و همکاران اصل ماهیت انسانی را نیاز به تغییر از سر انتخاب و پیشرفت؛ و ابعاد رشد انسان را همان ابعاد وجودی او معرفی می‌کنند؛ که خود نشان‌دهنده نیاز به داشتن تصویری با چنین ابعادی از انسان است (۲۴).

روش کار

این پژوهش بر مبنای روش تحلیل محتوای کیفی^۴ به‌شیوه تحلیل و تفسیر مفهومی از متن قرآن و تفاسیر در جهت رسیدن به الگویی کاربردی از ساختار وجودی انسان در قرآن انجام گرفته است (تحلیل متن). در این بخش جامعه آماری مجموعه آیات قرآن کریم بود که به‌شیوه نمونه‌گیری هدفمند به‌عنوان روش رایج در تحلیل محتوای کیفی به استخراج

^۱ Mikael Stenmark

^۲ Blank Slate

^۳ Combs and Krippner, Stanley

^۴ Qualitative content analysis

واژگان فراوانی و تعدادی از آیات را برای نمونه از میان آیات متعددی که با آن واژه از قرآن استخراج شده است نشان می‌دهد.

جدول (۱) فراوانی و نمونه آیات واژگان استخراجی ساختار وجودی انسان از قرآن و تفاسیر

مقولات	حرف-ذراً	نشئت	تراب	نطفه	سوئیت	نفخت	فطرت	صدر	فرح
F	۵-۱۱	۴۴	۱۸	۱۲	۲	۱۸	۱	۴۳	۲۱
آیات	بقره/۲۰۵؛ آل عمران/۱۴؛ مؤمنون/۷۹	واقعه/۶۲؛ یس/۷۹؛ مؤمنون/۱۴	کهف/۳۷؛ روم/۲۰	نحل/۴؛ حجر/۲۶	ص/۷۹؛ حجر/۲۹؛ سجده/۹	ص/۷۹؛ حجر/۲۹؛ سجده/۹	روم/۳۰	انعام/۱۲۵؛ اعراف/۲	توبه/۸۱؛ روم/۴؛ یونس/۵۸
مقولات	حزن	شرح	ضیق	رجائیه	خوفیه	نفس مسوله	نفس لوامه	تسلیم	اسلام
F	۴۲	۵	۷	۲۸	۳۰	۳	۱	۳	۸
آیات	یوسف/۸۴؛ بقره/۱۱۲؛ آل عمران/۱۳۹	شرح/۱؛ طه/۲۵	انعام/۱۲۵؛ حجر/۹۷؛ حل/۱۲۷	نساء/۱۰۴؛ حاقه/۱۷؛ توبه/۱۰۶	نازعات/۴۰-؛ ۴۱؛ بقره/۲۷۴	طه/۹۶؛ یوسف/۱۸؛ یوسف/۸۳	قیامه/۲؛ مائده/۵۴؛ اسراء/۳۹	نساء/۶۵؛ احزاب/۵۶	حجرات/۱۴؛ آل عمران/۸۹
مقولات	مسلم	شغاف	حب	بغض	تبری (برء)	شهویه	غضبیه	نفس مزینه	ذکریه
F	۴۲	۱	۸۳	۹	۳۱	۱۳	۲۴	-	۲۵۶
آیات	آل عمران/۵۲؛ احزاب/۳۵؛ نحل/۸۱	یوسف/۳۰	یوسف/۳۰؛ نساء/۱۴۸	بقره/۹۰؛ فاتحه/۷؛ طه/۸۱	توبه/۱؛ توبه/۱۱۴؛ ممتحنه/۴	نساء/۲۷؛ اعراف/۸۱؛ نساء/۲۷	اعراف/۱۵۴؛ شوری/۳۷؛ اعراف/۱۵۰	-	ق/۴۵؛ ذاریات/۵۵؛ حجر/۹
مقولات	تذکر	نفس اماره	تأنیس/انسان/ مونس	قلب	ایمان	مؤمن	یقین/ایقان/موقن	کفر	شک
F	۵۰	۱	۶۵ (به کسر)	۱۶۸	۶۰	۲۰۰	۵۳/۲۸	۳۱۰	۱۵
آیات	واقعه/۶۲؛ بقره/۲۸۲	یوسف/۵۳	نور/۲۷؛ ابراهیم/۳۵؛ اسراء/۱۱	احزاب/۵۱؛ نور/۳۷؛ توبه/۴۸	النجم/۱۱؛ بقره/۱۴۳؛ منافقون/۳	حجرات/۱۵؛ مائده/۵۴؛ حجرات/۹	بقره/۱۱۸؛ واقعه/۹۵؛ دخان/۷	بقره/۱۵۲؛ نمل/۴۰؛ شعراء/۱۹	نمل/۶۶؛ ص/۸
مقولات	سلیم/ منیب/ ربط	مریض/اقسی/رعب	عقلیه (عقل)	فکریه	نفس ملهمه	فؤاد	حق	باطل	فراغت
F	۳/۳/۲	۵/۷/۲۴	۴۹	۱۸	۱	۱۶	۲۴۷	۳۶	۲
آیات	شعراء/۸۹؛ حدید/۲۷؛ کهف/۱۴؛ ق/۳۳	بقره/۱۰؛ بقره/۷؛ مائده/۱۳؛ آل عمران/۱۵۱	بقره/۲۴۲؛ بقره/۴۴؛ انفال/۲۲	رعد/۳؛ بقره/۲۲۰؛ حشر/۲۱	شمس/۷-؛ ۸	انفال/۸؛ نجم/۱۱؛ انعام/۶۲	انفال/۸؛ بقره/۶۱؛ انعام/۶۲	انفال/۸؛ اعراف/۱۱۸	قصص/۱۰
مقولات	اشغال/ هواء	رؤیت	اعمی	تولی (ولی)	لبابیه	نفس مطمئنه	ایفاظ/ موقظ	احسان	محسن
F	۱۷/۲	۴۵	۳۳	۲۳۱	۲۱	۱	۱	۳۴	۳۹
آیات	ابراهیم/۴۳؛ فتح/۱۱؛ یس/۵۵	قصص/۱۰؛ ابراهیم/۴۳؛ فتح/۲۷	نمل/۴؛ فتح/۱۷؛ عبس/۱-۲	بقره/۲۵۷؛ مائده/۵۵	بقره/۱۹۷؛ بقره/۱۷۹؛ مائده/۱۰۰	فجر/۲۷-؛ ۲۸	کهف/۱۸	نحل/۹۰؛ اسراء/۲۳؛ بقره/۱۹۵؛ النساء/۱۲۵	

در قرآن به همراه صدر یا شغاف و قلب و فؤاد به کار رفته در کنار هم آمده است و روابط دیگر بین واژگان و جایگاه آنها در جدول نیز مبتنی بر تفاسیر و استنباط از آنها واقع شده است.

مقولات به دست آمده در جدول فوق در نهایت به شکل گیری جدول نهایی ساختار وجودی انسان منجر شد که در تصویر شماره ۱ دیده می‌شود. در چهار سطح اصلی، واژگانی که عیناً

است که اساس شکل‌گیری ترتیب واژگان در جدول طبقه‌بندی ساختار وجودی انسان بود.

نسبت واژگان بر اساس این تقسیم‌بندی در چهار طبقه ساحت، حالت، قوت، نهایت و غایت و مبتنی بر «توسعه» در محور افقی جدول، «تعالی» در محور عمودی و «رشد» در فرایند برداری

جدول (۱) جدول نهایی ساختار وجودی انسان بر اساس رابطه مقولات توصیفی بر مبنای آیات قرآن

	مؤمن		مومن		مونس		مسلم	
غایت	ایمان		ایقان		انسان		اسلام	
نهایت	تعقل		تفکر		تأنیس		تسلیم	
قوا	عقلیه		فکریه		غضبیه		رجائیه	
حالت	سلیب		مریض		تبری		شرح	
	منیب / ربط		قسى / رعب		بنض		ضیق	
ساحت	ایمان (یقین)		کفر (شک)		حب		فرح	
	قلب		شغاف		صدر		فطرت	
	فؤاد		نفخت		تراب		نشئت	

توسعه ←

↑ تعالی

رشد

سود^۳ تعریف می‌شود، در مفهوم قرآنی و توحیدی آن با در نظر گرفتن توأمان نیازهای مادی و معنوی؛ مترادف با مفهوم تکامل است که برای تقرب به ذهن می‌توان واژه «انسان کامل» را ارائه نمود (۳۶) که در تصویر ساختار انسان در قرآن در تحقق نفس مطمئنه (مجموع راضیه و مرضیه) در ساحت فؤاد جلوه‌گر می‌شود. تفسیر نمونه مصداق نفس مطمئنه را امام حسین (ع) معرفی می‌کند.

رشد^۴: در واژه‌نامه عمید به معنای به راه راست شدن، از گمراهی به راه آمدن و نمو و بالندگی و پایداری است. رشد به صورت کمی و کیفی رخ می‌دهد؛ یعنی همان‌طور که کودک در جهت طول و عرض رشد می‌کند در جنبه‌های عقلی، عاطفی و اجتماعی نیز رشد می‌کند (۳۷). از همین روی در تصویر این پژوهش در بردار بین توسعه و تعالی و به‌عنوان محصول نهایی واقع شده است. اما این واژه ۱۹ مرتبه در قرآن آمده است و

تعالی^۱: «تعالی موقعیتی است پویا که عوامل موجود در آن به شکل خوب، استثنایی و مطلق وجود دارد و در یک انسان تعالی طلب که خود را در فرایند رشد و تعالی قرار داده است به تدریج شکل می‌گیرد، نهادینه می‌شود و ظهور می‌کند» (۳۳). این واژه در قرآن کریم ۱۴ مرتبه از جمله در آیه ۱۹ سوره اعراف آمده است. مهم‌ترین کاری که در نگاه توحیدی قرآن در پیشرفت و تعالی انسان تأثیر بسیاری دارد و بدون آن تعالی محقق نمی‌شود دین‌داری است (۳۴) که فرایند آن در تصویر ساختاری از انسان نشان داده شده است.

توسعه^۲: در لغت به معنای وسعت‌دادن و فراخ‌کردن است و دانشمندان علم توسعه بر این امر اتفاق نظر دارند که فرایند حرکت از وضع موجود به سوی وضعیت مطلوب را توسعه می‌گویند (۳۵)؛ درحالی‌که مفهوم توسعه در نگاه غربی برگرفته از انسان‌شناسی مادی و داروینستی مبتنی بر اصالت لذت و

³) Utility

⁴) Growth, Maturation

¹) Excellence or Transcendence

²) Development

در مقابل واژه «غی^۱» به معنای رفتن به راه هلاکت و انحراف پیدا کردن از حقیقت قرار می‌گیرد (۳۰).

رشد مؤمن برخاسته از یقین و استوار بودن او در حق است و در تعریف قرآنی در سایه تلاش و مجاهدت و آزادی انسان در انتخاب رشد بر غی و نیز محبت به محبوب رخ می‌دهد^۲ (۳۷). آیه هفت سوره حجرات نیز مراحل رسیدن به رشد را پس از گذر از مرحله ایمان در قلب و کنار زدن کفر و فسق و عصیان بیان می‌کند. همان‌طور که در تصویر ساختار وجودی انسان مرحله رشد پس از گذر از لایه قلب و غایت یقین و رسیدن به محسن نشان داده شده است. محسن در لغت به معنای «تجمیع تمام نیکی‌ها» است (۳۸).

بحث

بر اساس هدف این پژوهش آیات واجد واژه‌های مربوط به ساختار وجودی (آفرینش) انسان استخراج شد که از مراحل خلقت آغاز می‌شود و سپس بر بستر فطرت، ساحات چهارگانه وجودی او شامل صدر، شغاف، قلب و فؤاد رقم می‌خورد و بر بستر ساحات او؛ حالات وجودی‌اش قرار می‌گیرد که شامل فرح و حزن؛ شرح و ضیق؛ حب و بغض؛ تولی و تبری؛ ایمان و کفر؛ شک و یقین؛ ربط و رعب؛ حق و باطل؛ فراغت و اشغال و رؤیت و اعمی است و سپس قوای او شامل رجائیه و خوفیه؛ شهویه و غضبیه؛ عقلیه و فکریه و ذکریه و لبابیه و بر روی قوای او نهایتش در قالب نفوس مسوله، لوامه، مزینه، اماره، ناطقه و مطمئنه و بر روی آن غایت او شامل مسلم، مونس، مؤمن، موقن، موقظ و محسن رقم می‌خورد. این بدان معنا است که در این تصویر، انسان نه همچون نظریه پلاتچیک تنها هیجان؛ و نه همچون دیدگاه شوارتز تنها مجموعه‌ای از ارزش‌ها و نه همچون نظریه فروید با محوریت ناخودآگاه و نه همچون گلسر و مازلو^۳ محدود به نیازها و نه همانند قریب به اتفاق نظریات علوم انسانی نوین برگرفته از نظریه داروین، موجودی با محوریت بُعد حیوانی و مادی او است بلکه انسان شامل همه ابعاد هیجانی (حالات در نقشه انسان در قرآن)؛ ارزشی؛ مادی و حیوانی و البته معنوی است و نیز موجودی غایتمند است؛ برخلاف «علوم غربی که اصل غایتمندی را از

ساحت علم پاک کرده است» (۱). پس در تعلیم و تربیت این انسان باید تمامی ابعاد وجودی او در نظر گرفته شود و غفلت از هر یک سبب آسیب به سلامت و رشد او می‌شود. این امر در قرآن کریم در واژه «سبل السلام^۴» آمده است که به ابعاد سلامت و ارتباط آنها با یکدیگر اشاره دارد (۳۹).

از آنجا که ارسطو و دکارت انسان را حیوان عقلانی می‌خوانند (۴۰) و نیز علمای اسلامی (۳۱، ۴۱) و پژوهش‌های دینی عقل را محل تمایز انسان با موجودات دیگر دانسته‌اند (۴۲)، لایه صدر و شغاف که پیش از مرحله عقلانیت در لایه قلب است همان دو بخش مشترک بین انسان و حیوان است یعنی همان انسان‌شناسی تجربی که انسان را در نهایتش «حیوان غیرقابل اعتماد» و در سیطره ناخودآگاه و نهاد (۴۳) می‌نامد یا حیوان ناتمام نیچه (۴۴) یا حیوان شگفت‌انگیز دورتیه (۴۲) یا حیوان فرهنگی بامایسر (۴۵)؛ و این در حالی است که انسان با محوریت تعقل در وجود فرامادی خود به بُعد فرشته‌خوبی نزدیک می‌گردد (۴۶) و در تصویر آفرینش وجودی انسان در این پژوهش در دو لایه قلب و فؤاد نشان داده شده است. بر همین اساس انسانی که امروزه می‌شناسیم بیش از هر چیز بشرمحور است که همان آنترپولوژی^۵ است و در لغت بشرشناسی تعریف شده است (۹)؛ و غایت این انسان بر اساس جدول نهایی ساختار وجودی انسان (تصویر شماره ۱) مونس است؛ که می‌تواند مونس به حیوانی باشد یا انسانی یا شیئی. اما پس از گذر از لایه قلب و رسیدن به فؤاد دستیابی به ایقاظ^۶ و احسان و در نهایت موقظ و محسن، غایت وجودی انسان است. اسلام سلامتی دنیوی و اخروی را به هم پیوسته و یکپارچه می‌داند (۳۹) و این همان چیزی است که مراحل آن به شکلی عینی در توسعه و تعالی بخش غایت نشان داده شده است.

اگرچه پژوهشگران این تحقیق نتوانستند بر اساس کلیت تصویر ساختار وجودی انسان پژوهشی را بیانند اما درباره اجزای به‌دست‌آمده این ساختار در این پژوهش، تحقیقات متعددی با نتایج همسو وجود داشت؛ از آن جمله صف‌آرا و سلم‌آبادی قلب را مترادف تجمیع عقل و احساسات و عواطف و در نهایت اراده می‌دانند و در تصویری که از شخصیت انسان از منظر قرآن و اسلام ارائه می‌دهند آن را بر پایه فطرت

^۱ لا إكراه في الدين قد تبين الرشد من الغي فمن يكفر بالطاغوت ويؤمن بالله فقد استمسك بالعروة الوثقى لا انفصام لها والله سميع عليم (بقره/۲۵۶).

^۲ ولكن الله حبب إليكم الإيمان وزينه في قلوبكم وكره إليكم الكفر والفسوق والعصيان أولئك هم الرائيون (حجرات/ ۷).

^۳ William Glasser & Abraham (Harold) Maslow

^۴ در لغت به معنای بیدار و هشیار و نخفته است (۲۶).

^۵ Anthropology

چشم^۳ یا ستون فقرات و استخوان‌ها و مفاصل^۴؛ آنچه به دست پزشک می‌آید تصویری کامل از اندام مربوط است تا پس از ارزیابی به تشخیص محل آسیب شامل رگ مسدود شده یا مهره آسیب‌دیده بپردازد و آنگاه درمان مناسب را انتخاب و اجرا نماید. جدول استخراجی از ساختار وجودی انسان بر اساس آیات قرآن را که مبتنی بر لایه‌های قلب و اجزای آن و روابطشان پیشنهاد شد، می‌توان همچون تصویری یکپارچه از وجود غیرمادی انسان فرض کرد که ضمن رهاسدن از جزئی‌نگری یا اختلاف ناشی از تفسیرگرایی و یا تمرکز صرف بر ساختارهای مشترک انسان با حیوان که روند جاری در تحقیقات پیشین بوده است ابزاری عینی در اختیار می‌گذارد تا بتوان آن را در شرایط مختلف به کار برد؛ برای مثال خودارزیابی و خودشناسی مفهوم مشترک روان‌شناسی و اسلام است. اینکه فردی احساس دلتنگی یا غم دارد یعنی در لایه صدرش مبتلا به ضیق است و در نهایت نفس لواحه مبتلا به خودسرزنشگری و در غایتش تسلیم به امری که به حزن و ضیق صدر او منجر شده است؛ این خودارزیابی او را به شناخت سوق می‌دهد تا بتواند فرایند خودکنترلی را پیش گیرد و به وسیله آن از مرحله ضیق به شرح صدر برسد؛ بازگشت به مرحله شرح صدر و تثبیت در آن او را از غضب و بغض در لایه شغاف رها می‌کند و سبب قلب سلیم و سپس فراغت در مرحله فؤاد می‌شود. این توسعه به تدریج تعالی او را نیز رقم می‌زند تا به مرحله ایقاظ و محسن در لایه فؤاد دست یابد. به این ترتیب می‌توان در زندگی روزمره جایگاه تغییرات روحی را که برای خود یا دیگران به وجود می‌آید مشخص کرد و در نهایت شاید بر اساس این ساختار بتوان به شناسایی نیازهای تربیتی در جهت رشد انسان و جامعه طراز پرداخت و مبتنی بر آن در گامی مهم به تشخیص ریشه‌ای آسیب‌های ساختار غیرمادی و غیرملموس انسان و جایگاه آن در قلب و درمانش همت گماشت که این امر می‌تواند با تحقیقات تکمیلی آتی بیشتر بررسی شود.

محدودیت‌های پژوهش

ضعف پیشینه پژوهشی در چارچوب نظری مصور ساختار وجودی انسان در قرآن و محدودیت‌های ایجاد ناشی از الگوواره‌های علمی غالب در عرصه روان‌شناسی و روان‌پزشکی از محدودیت‌های این پژوهش به شمار می‌رود.

نشانه‌اند. آنان ساخت شخصیت را در الگوی دینی دارای دو بُعد مادی و غیرمادی می‌دانند که بُعد مادی آن ناهشیار و محل ارضای خواسته‌های زیستی و غرایز است (۴۷) که در تصویر استخراجی در این پژوهش منطبق بر دو بخش صدر و شغاف است و ساخت غیرمادی را شامل عناصری از قلب و عقل می‌داند که در این پژوهش منطبق بر دو لایه قلب و فؤاد است. اما از آنجاکه صف‌آرا و سلم‌آبادی قلب و عقل را مجموعه‌های درون فطرت می‌دانند با این پژوهش که هر چهار لایه صدر و شغاف و قلب و فؤاد را بر پایه فطرت نشان می‌دهد تفاوت دارد.

نتایج پژوهش هادیان شیرازی و جعفری که به بررسی مشتقات واژه‌های قلب، صدر، فؤاد و شغاف پرداخته‌اند نشان می‌دهد که قلب محل اطمینان، آرامش، اضطراب، سلامتی، بیماری و نفاق است و از ویژگی‌های صدر محل اسرار، عداوت، کینه، شرح و بسط، ضیق، بصیرت، وسوسه و از ویژگی‌های فؤاد جایگاه درک و فهم، عذاب، توجه و هدایت، انحراف، استواری، دگرگونی، ادراک و دیدن و شغاف محل محبت شدید است (۴۱) که در همه چهارگانه‌ها و بسیاری صفاتشان با پژوهش حاضر همسویی دارد. حاجتی شورکی و نقوی مبتنی بر دیدگاه‌های علامه طباطبایی و آیت‌الله مصباح یزدی و آیت‌الله جوادی آملی به تحلیل واژگانی روح، نفس، قلب، فؤاد و صدر در قرآن پرداخته و نشان داده‌اند که این واژگان مراتب وجودی یک حقیقت واحدند (۴۸) که تا حدودی همسو با پژوهش فعلی در تقسیمات ساحات وجودی انسان است.

بر اساس پژوهش محمدی ولدانی روح انسان نیز همانند جسم او گاهی مرده و گاه زنده، گاه سالم و گاه بیمار و گاه خواب و گاه بیدار است و رعایت نکردن بهداشت روح موجب بیماری‌های روحی و معنوی و از بین رفتن سعادت ابدی و شیوع جنایت و خیانت در جامعه می‌شود (۴۹). رخدادی که پژوهش حاضر برای کمک به اصلاح این مسیر انجام گرفته و در تصویر انسان قرآنی قلب مریض و قسی را بر پایه کفر و شک و بیماری اشغال و اعمی را بر پایه باطل نشان داده است.

نتیجه‌گیری

در تصویربرداری‌های پزشکی از ساختار درونی بدن انسان همچون آنژیوگرافی^۱ قلب یا اسکن مغز^۲ یا عکس‌برداری از

^۳ Optical coherence tomography (OCT)

^۴ Magnetic resonance imaging (MRI)

^۱ Angiography

^۲ Computed Tomography scan (CT scan)

(Dissertation). Tehran: University of Tehran; 2010. (Full Text in Persian)

6. Watson R. Future Files A Brief History of the Next 50 Years. London: Nicholas, Brealey; 2010.

7. Safara M. Spiritual Soul of Human. J Res Relig Health. 2018;4(4):1-6. (Full Text in Persian)

8. Khakpour H, Ravagh M, Salari I, Ghorbanzade A. The ways to deal with psychosis in view of Quran and narratives. Journal of Research on Religion & Health. 2015;1(3):50-60. (Full Text in Persian)

9. Reber Arthur S. The Penguin Dictionary of Psychology. Translated by Avadesiyans H, Karimmi H, Asghari Moghadam M.A, Farahzad F, Naghshbandi S, Nikkhou M.R, Tahourian J, Salibi J. Vol. 2, Tehran: Roshd, 2001. (Full Text in Persian)

10. Fani M, Abdoljabbari M, Atashzadeh-Shoorideh F, Karamkhani M. A study of the criteria for identifying healthy humans and healthy relationships from the perspective of religious texts. J Res Relig Health. 2018;4(1):104-17. (Full Text in Persian)

11. Prinstein MJ, Trull TJ. Clinical Psychology. Tehran: Roshd; 2002.

12. Maslow AH. A theory of human motivation. Psychological Review. 1943;50(4):370-96.

13. Plutchik R. The Emotions: facts, theories, and a new model. 2 ed. Mashhad: Astan Qods Razavi; 1962.

14. Glasser W. Choice Theory: A New Psychology of Personal Freedom. New York: HarperCollins Publishers Inc; 2005.

15. Schwartz SH, Cieciuch J, Vecchione M, Davidov E, Fischer R, Beierlein C, et al. Refining the theory of basic individual values. Journal of personality and social psychology. 2012;103(4):663.

16. Anwari J. Esbat-e Tahrif-Napaziri-e Quran ba Barresi va Naghd-e Avaliye-ye Nosakh-e Telavat. Quran Cultural & Social Studies. 2015;7(25):39-62. (Full Text in Persian)

17. The holy Quran. Al-Hejr. Verse 9. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ibne Abi Talib(Ya); 2010.

18. The holy Quran. Al-Baghareh. Verse 31-33. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ibne Abi Talib(Ya); 2010.

19. Stenmark M. Theories of Human Nature: Key Issue. uppsala: Blackwell; 2012.

20. Combs A, Krippner S. Spiritual growth and the evolution of consciousness: Complexity, evolution, and the farther reaches of human nature. 1999.

21. Kazerooni SM. A comparative study of Quranic anthropology and western anthropology with respect to the fundamentals of Shiite belief. Hosna Journal. 2015;7(25):170-211. (Full Text in Persian)

پیشنهادهای پژوهش

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی تحقیقات میدانی با تکیه بر چارچوب نظری استخراج‌شده در این پژوهش در عرصه‌های مختلف جامعه‌سازی و انسان‌سازی صورت گیرد.

قدردانی

پژوهشگران از همکاری استادان قرآن‌پژوه و مشاوره علمی و همکاری همه‌جانبه ریاست محترم اندیشکده یقین و دانشجویان آن تشکر و قدردانی می‌کنند.

حامی مالی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، این پژوهش حامی مالی ندارد.

تضاد منافع

مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

مشارکت مؤلفان

پژوهش و نگارش: مؤلف اول، راهنمای کل پژوهش و اصلاحات علمی لازم: مؤلف دوم و مشاور آمار: مؤلف سوم.

References

1. Bagheri F. Naghsh-e Mafhoom-e Ghayat-Mandi dar Ta'een-e Melak-e Na-Behanjari dar Ravan-Shenasi ba Roykard-e Madeh-Geraei. Zehn. 2012;13(50):51-86. (Full Text in Persian)
2. Atkinson RL, Atkinson RC, Smith EE, Bem DJ, Nolen-Hoeksema S. Atkinson and Hilgard's Introduction to Psychology (with Lecture Notes and Infotrac). Translated by Barahani, M.N & et al. Vol. 32, Tehran: Roshd, 2017. (Full Text in Persian)
3. Mirzaei R, Khosrowpanah A. The quiddity of anthropology. Religious Anthropology. 2011;7(24):35-63. (Full Text in Persian)
4. Ember CR, Ember M. Encyclopedia of Medical Anthropology: Health and Illness in the World's Cultures Topics-Volume 1; Cultures: Springer Science & Business Media; 2003.
5. Mehrabi-Bahar A. National Doctrine of the Health of the Islamic Republic of Iran on Horizon 1414

22. Ezheei J. Man in Quran from Individual and Social Points of View. *Journal of psychology and Education*. 2007;36(2):1-23. (Full Text in Persian)
23. Shorgashti MA, Arian H. Reflection on the Versatility of the Verses Creating the First Man. *Quran Magazine of Recognition*. 2015;8(1):5-26. (Full Text in Persian)
24. Akoochekian A, Dastjani Farahani R, Safari Z. Human Beings Existential Degrees Based on Quranico-Regents Growth Knowledge Teachings. *Religious Anthropology*. 2016;13(35):77-107. (Full Text in Persian)
25. Abolmaali K. Deduction/Induction: Qualitative Text Analysis. *Educational Science from Islamic Point of View*. 2013;1(1):85-102. (Full Text in Persian)
26. Ghorashi A. *Quran Qamoos*, Translated by Salimi A. 9 ed. Tehran: Darol-ketab; 2003.
27. Askari A. *Al-Furuq fi Al-lughat*. 1 ed. Beirut: Dar-Al-afagh Aljadidah; 1980. (Full Text in Arabic)
28. Ragheb Isfahani H. Translation and research of the singularities of the Quranic words. 3 ed. Tehran: Mortazavi; 2005. (Full Text in Persian)
29. Tabataba'i SMH. *Tafsir-e al-Mizan*. Qom: Islamic Publications Office; 1971. (Full Text in Arabic)
30. Makarem Shirazi N. *Tafsir-e Nemooneh*. Tehran: Dar al-Islami; 1992. (Full Text in Persian)
31. Javadi Amoli A. *Tafsir-e Tasnim*. Qom: Israe; 2018. (Full Text in Persian)
32. Qara'ati M. *Tafsir-e Noor*. Tehran: Publishing Cultural Center Lessons from the Qoran; 1997. (Full Text in Persian)
33. Ozgoli M. An Introduction to the Typology and Definition of Excellence Concept in Some Humanistic Schools. *Journal of Research in Human Resources Management*. 2013;4(2):151-81. (Full Text in Persian)
34. Khalilian N. *Me'yarha va Shakhshay-e Tovse'e-ye Enسانی az Didgah-e Islam*. *Ma'rifat-i Eghtesadi*. 2011;2(2):81-106. (Full Text in Persian)
35. Aghabakhshi A. *Tehran Political Science Culture*. Tehran: Information Science and Technology (IranDoc); 1996. (Full Text in Persian)
36. Akhtarshahr A. *Tovseh dar Gharb va Islam*. *Ma'refat*. 2009;124:161-81. (Full Text in Persian)
37. Vejdani F, Imani M. *Scientific Journal of Islamic Education*. 2012;20(16):11-35. (Full Text in Persian)
38. Qureshi AA. *The meaning of the Qoran*. 9 ed. Qom: Dar al-Ketab al-Islamiyah; 2002.
39. Esmaeili M, Fani M, Karamkhani M. The Conceptual Framework of Spiritual Health in Islamic Resources (the Quran and Nahj al-Balagha). *J Res Relig Health*. 2017;3(1):91-101. (Full Text in Persian)
40. Stich SP. Could man be an irrational animal? Some notes on the epistemology of rationality. *Synthese*. 2016:115-35.
41. Jafari M, Hadian Shirazi A. Investigation of the Derivatives of the Heart, Sadr, Foad and Shaghaf Words in the Qur'an and Its Belief and Practical Effects. Shiraz: Quran University of Science and Education; 2016. (Full Text in Persian)
42. Dortier J-f. *L'homme cet estrange animal*. *Sciences humaines Auxerre cedex ed*; 2012. 368.
43. Freud S. *General psychological theory*. New York: Simon & Schuster; 1963.
44. Bagheri F, Kiaei Z, Azarbaijani M. A Content Analysis of the Imam Ali's Sayings in terms of the Change Objectives in the Human's Behavior and Psyche. *Studies in Islam and Psychology*. 2014;7(13):95-118. (Full Text in Persian)
45. Baumeister RF. *The Cultural Animal: Human Nature, Meaning, and Social Life*. New York: Oxford university; 2005.
46. Farhadzadeh AM. Human and Angelic Manner. *J Res Relig Health*. 2017;3(3):1-4. (Full Text in Persian)
47. Safara M. Examining Normal Personality from the Perspective of Psychology and the Qur'an. *Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat*. 2019;5(2):115-26. (Full Text in Persian)
48. Hajati Shooraki SM, Naghavi H. A Lexical Analysis of the Quranic Words "Ruh, Nafs, Qalb, Fuad, and Sadr" and Their Variety or Sameness, with Emphasis on the Views of Allameh Tabatabai, Ayatollah Misbah Yazdi and Ayatollah Javadi Amuli. *Quran Magazine of Recognition*. 2017;2(10):37-54. (Full Text in Persian)
49. Mohammadi-Veldani S, Mohammadi-Veldani A. Health of Soul, its Necessity and Importance. *Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat*. 2019;5(1):123-35. (Full Text in Persian)